

השתלמות עורכי דין – ביה"ס לפרקטיקה משפטית

חלק א' - עריכת צוואה הדדית -

עו"ד רוברט ליכט פטרן – מרצה לדיני משפחה, המכללה למינהל, משרד ליכט פטרן ושות'

ראשי פרקים

1. **מבוא** – צוואות הדדיות כאחד המכשירים המשפטיים החשובים (לא רק בישראל) להעברת רכוש בין-דורית (ביחד עם מנגנוני נאמנות ועוד) המשרתת מטרות חשובות ביותר ובפרט שלום בית משפחתי; חשיבות ההכרה באינטרס ההסתמכות של המורישים; האם יש להגן על אינטרס ההסתמכות של היורשים הפוטנציאליים?

2. הגדרת צוואה הדדית –

א. **מבחן ההסתמכות** – הפסיקה הבחינה בין 3 סוגי צוואות: צוואה רגילה, צוואה משותפת (צוואה שעושים שניים מתוך ידיעה של כל אחד על צוואת השני) וצוואה הדדית (צוואה שעושים שניים מתוך ידיעה והסתמכות האחד על צוואתו של השני); נדרשת הוכחה של ההסתמכות – כלומר שהאחד לא היה עושה את צוואתו אלמלא השני עשה את צוואתו - בין בלשון הצוואה ובין בנסיבות חיצוניות לצוואה (לרוב עדות עוה"ד שערך את הצוואה).

ב. **מבחן הדדיות הניסוח** – בתע (ת"א) 11845-09-16 קבע כבוד השופט בר יוסף כי המבחן לצוואות הדדיות הינו הדדיות הניסוח ולא נדרשת לכאורה הוכחת הסתמכות; נראה כי לא מדובר בשינוי הלכה – הדדיות הניסוח יכולה להיות מקרית (צוואה אחידה במחשב של עוה"ד + ביטוי לצוואה משותפת) אולם הדדיות הניסוח הינה בהחלט ראייה להסתמכות.

ג. **מבחן צורני ומבחן מהותי** - בתע (ת"א) 8339-02-19 מ.ד. נ' מ.א. קבעה כבוד השופטת אילוטוביץ סגל כי יש למעשה שני מבחנים (לכאורה מצטברים) של צוואה הדדית – המבחן הצורני של הדדיות הניסוח והמבחן המהותי של הסתמכות (אם כי היא מגמישה את המבחן הצורני וקובעת שאין צורך של הדדיות מוחלטת בניסוח).

3. הכרה בצוואה הדדית לפני התיקון לחוק הירושה –

א. **הבעייתיות בהכרה בצוואה הדדית לפי חוק הירושה** – לפי חוק הירושה יש 2 סעיפים המנוגדים להכרה בצוואות הדדיות: סעיפים 8 (העדר תוקף להסכם בעניין ירושתו של אדם) +27 (העדר תוקף להתחייבות שלא לערוך צוואה נוגדת) לחוק הירושה.

ב. **הביקורת כנגד חוק הירושה** – קיימת ביקורת כנגד חוק הירושה ובפרט סעיף 8 לחוק הירושה במספר רב של סוגיות (עבודת גמר של יוסי מנדלסון משנת 1998 ועוד) למשל שהוא מחייב אדם מבוגר לוותר על קניין בנכסיו ואינו יכול להתחייב "להוריש" לצד שלישי את נכסיו תוך שהוא שומר לעצמו קניין ועוד (יש כמובן גם טענות נגד לחשיבות הסעיפים הללו); פרשנות מצמצמת בפסיקה כולל על ידי הכלל שסעיף 8 אינו אוסר הסכמים בעניין עזבונו של אדם להבדיל מירושתו של אדם.

ג. **הלכת מלמד** – השופט ברק דן בצוואות הדדיות ובהבחנה שלהם מצוואות רגילות ומשותפות (שהינן למעשה צוואות רגילות) וקבע שיש להתייחס לאינטרס ההסתמכות של המוריש הראשון כאינטרס ראוי להגנה אולם לא קבע הכיצד יש להגן על אינטרס זה אלא השאיר את העניין להתפתחות עתידית במסגרת דיני הנאמנות ו/או דיני החוזים במסגרת עקרון תום הלב: "תוצאה זו קשה היא. במשפט המקובל האנגלי התגברו על קושי זה בעזרת מוסד הנאמנות: עם מותו של מצווה אחד מבין שני מצווים משותפים והדדיים, הופך המצווה השני לנאמן. ייתכן גם שניתן לקבוע בישראל, כי לאור אינטרס ההסתמכות, ביטול הצוואה השנייה הינו פעולה שלא בתום-לב, בניגוד להוראת סעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, החלה גם על פעולה משפטית (כמו צוואה) שאינה בבחינת חוזה (סעיף 61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי))". המשמעות של הכרה בצוואה הדדית לא הוכרעה משום שבאותו מקרה נקבע כי ניתן לשנות את הצוואה; האם המשמעות שאליה כיוון ברק הינה ביטול הצוואה שניה? קריאת תנאי שלפיו גם אסור לכלות את העזבון ולא רק ביטול הצוואה השניה? האם חלה על הרכוש של המצווה הראשון בלבד או גם על הרכוש של המצווה השני?

ד. **הלכת זמיר נ' גמליאל** – בדעת רוב - ניתן לשנות צוואות הדדיות אלא אם קיימת "אינדיקציה פרשנית" להגבלה על שינוי בין במפורש ובין במשתמע (ולפי דעת המיעוט אין לשנות צוואות הדדיות גם בהעדר אינדיקציה פרשנית); המשמעות שרוב בתי המשפט ייחסו לכך בתחילה היתה של דחיית הלכת מלמד אולם הדבר אינו מדויק שכן כאמור בהתקיים אינדיקציה פרשנית במפורש או במשתמע (בין בלשון הצוואה ובין בנסיבות החיצוניות ככל שהלשון מאפשרת זאת לפי שיטת הפרשנות המקובלת – טלמציו) יש מקום להכרה באינטרס ההסתמכות של המוריש הראשון – ושוב לא נקבע מה היקף ההכרה.

ה. **פסקי דין שהכירו בהגבלות על המוריש השני לכלות את העזבון ולערוך צוואה נוגדת** – מס' קטן של פסקי דין שהכירו בהגבלות על המוריש השני גם לאחר הלכת זמיר (אם כי רוב פסקי הדין לאחר זמיר דחו טענות אלו וקבעו שהמוריש השני אינו מוגבל לערוך צוואה נוגדת או לכלות את העזבון ובוודאי שלא את רכושו).

4. הכרה בצוואה הודדית לאחר התיקון לחוק הירושה –

א. סעיף 8א לחוק –

(א) בני זוג רשאים לערוך צוואות מתוך הסתמכות של בן הזוג האחד על צוואת בן הזוג האחר; צוואות כאמור יכולות להיעשות בין אם הזוכה על פי כל אחת מהצוואות הוא בן הזוג ובין אם הוא גורם שלישי, בין בשני מסמכים שנערכו באותה עת ובין במסמך אחד (בסעיף זה – צוואות הודדיות).

(ב) לביטול צוואה הודדית לא יהיה תוקף אלא אם כן יתקיים אחד מאלה:

(1) בחייהם של שני בני הזוג – המצווה המבקש לבטל את צוואתו ימסור הודעה בכתב על ביטול הצוואה למצווה השני; נמסרה הודעה כאמור, בטלות הצוואות ההדדיות של שני המצווים;

(2) לאחר מות אחד מבני הזוג –

(א) כל עוד לא חולק העיזבון – בן הזוג שנותר בחיים ומבקש לבטל את צוואתו יסתלק שלא לטובתו, לטובת ילדו או לטובת אחיו של המוריש, מכל מנה או מכל חלק בעיזבון שהוא אמור לקבל לפי הצוואה ההדדית של המצווה שמת;

(ב) לאחר חלוקת העיזבון – בן הזוג שנותר בחיים ומבקש לבטל את צוואתו ישיב את כל שירש לפי הצוואה ההדדית לעיזבון, ואם השבה בעין בלתי אפשרית או בלתי סבירה – ישיב את שווי המנה או החלק בעיזבון שירש;

(ג) הוראות סעיף קטן (ב) יחולו אם אין בצוואות ההדדיות הוראה אחרת, ואולם הוראה השוללת לחלוטין את הזכות לבטל את הצוואה בחיי שני בני הזוג – בטלה.

ב. האם סעיף 8א הינו הסדר שלילי –

i. האם מי שאינם בני זוג רשאים לערוך צוואה הודדית – פס"ד

של השופט שקד ופס"ד של השופטת גיא – רק בני זוג רשאים לערוך צוואות הודדיות – לגבי מי שאינם בני זוג לא יחול סעיף 8א האוסר שינוי והם כפופים לעילת פסילה (כמעט אוטומטית) של מעורבות. ספק אם התוצאה מחויבת המציאות ולא ניתן להכיר לפחות בהלכת מלמד לגבי צוואות כאלה בהתאם לנסיבות (אמרת אגב, בעמ"ש 66014-03-15).

- ii. **האם ניתן להתנות על אפשרויות הביטול של צוואה הדדית** – כן, אולם אסור לקבוע הוראה השוללת לחלוטין את הזכות לבטל את הצוואה בחיי שני בני הזוג; מכאן ברור כי מותר לקבוע הגבלות משמעותיות בחיי שני בני הזוג וכן כי מותר לקבוע שלילת מוחלטת לאחר פטירתו של הראשון.
- iii. **האם ניתן להודיע למצווה השני כאשר אינו כשיר לקבל את ההודעה** – לפי הפסיקה – לא.
- iv. **האם די בהודעה בעל פה או בידיעה של המצווה השני על שינוי הצוואה** – לפי הפסיקה – לא.
- v. **האם ניתן לעשות צוואה הדדית בשני מסמכים שנעשה בהפרש זמנים משמעותי** – לכאורה החוק דורש "באותה עת" אולם נראה כי פער זמנים סביר לא ייפסל (נניח מספר ימים) – מבחן מהותי של העדר "שינוי נסיבות".
- vi. **האם ניתן לבצע החזר רעיוני של מה שהתקבל מעזבון המוריש הראשון כדי להכשיר צוואה נוגדת** – לפי הפסיקה – לא – החוק קובע: "לביטול צוואה הדדית לא יהיה תוקף...". רק אם המוריש השני החזיר לעזבון הראשון את מה שקיבל ממנו בחייו יהיה תוקף לצוואתו הנוגדת שנעשתה לאחר אריכות ימיו ואין לבצע החזר רעיוני.
5. **צוואה הדדית = החוזה המשולש** – לאור חשיבותה של הצוואה ההדדית ראוי להכיר בתוקפה החוזי גם מעבר לדיני הירושה וזאת בהתאם לנסיבותיו של כל מקרה ומקרה; למעשה צוואה הדדית עשויה לכלול 3 התחייבויות שונות (ומכאן חוזה משולש):
- א. **התחייבות בעניין ירושתו של אדם** – כל אחד מבני הזוג מתחייב כלפי משנהו שלא לערוך צוואה נוגדת בעתיד אלא בתנאים שנקבעו בצוואה ההדדית – רק התחייבות זו עוסקת בדיני ירושה ונמצאת במתח עם סעיפים 8 ו- 27 לחוק הירושה.
- ב. **התחייבות בעניין עזבונו של אדם** – כל אחד מבני הזוג מתחייב כלפי משנהו שלא לכלות את מה שיקבל מעזבונו של משנהו אם יאריך ימים אחריו (בכפוף לשימוש סביר לצרכיו) – התחייבות אינה נכנסת לגדר סעיף 8 לחוק הירושה ועל כן אינה אסורה!
- ג. **התחייבות בעניין רכושו של אדם** – כל אחד מבני הזוג מתחייב כלפי משנהו שלא לכלות את רכושו שלו אם יאריך ימים אחריו (בכפוף לשימוש סביר לצרכיו) – התחייבות אינה נכנסת לגדר סעיף 8 לחוק הירושה ועל כן אינה אסורה!

6. **צוואה הדדית ועילות ההתנגדות** – צוואה הדדית כפופה למעשה לעילות הפסילה הרגילות - העדר כשרות, השפעה בלתי הוגנת, הטעיה/טעות, מעורבות, זיוף, הלכת החוטים השזורים וכולי אולם כמובן שיש לעצם קיומה של צוואה הדדית משמעות ראייתית חשובה בהקשרים השונים (למשל נראה כי יש מקום לדעה שרמת הכשירות בצוואה הדדית גבוהה מצוואה רגילה, כי עילות המעורבות וההשפעה הבלתי הוגנת מחייבות הגמשה משמעותית בצוואות הדדיות ועוד).

7. **הוראות בחוק הירושה לצורך התאמת הצוואה לתרחישים עתידיים** -

א. **סעיף 41 - יורש במקום יורש** – (א) המצווה רשאי לצוות לשניים על מנת שיזכה השני אם לא זכה הראשון; השני יזכה אם מת הראשון לפני המצווה או שנמצא פסול לרשת או שהסתלק מן המגיע לו שלא לטובת בן-זוגו, ילדו או אחיו של המוריש.

(ב) כה השני, דינו כדין מי שהמצווה ציווה לו לכתחילה.

(ג) על דרך זו רשאי המצווה לצוות גם ליותר משניים.

ב. **סעיף 42 - יורש אחר יורש** – (א) המצווה רשאי לצוות לשניים על מנת שיזכה השני אחרי שזכה הראשון; השני יזכה במות הראשון או בהתקיים התנאי או בהגיע המועד שנקבע לכך בצוואה, הכל לפי המוקדם יותר.

(ב) הראשון רשאי לעשות במה שקיבל כבתוך שלו, והשני לא יזכה אלא במה ששייר הראשון; אולם אין הראשון יכול לגרוע מזכותו של השני על ידי צוואה.

(ג) השני יזכה אם היה כשר לרשת את המצווה בשעת זכייתו, אף אם לא היה כשר לכך במות המצווה; מת השני לפני שעת זכייתו או שנמצא פסול לרשת או שהסתלק מן המגיע לו, הוראת הצוואה לטובתו מתבטלת.

(ד) הוראת צוואה על דרך זו ליותר משניים – בטלה, זולת הוראה לטובתו של מי שהיה בחיים בשעת עשיית הצוואה.

ג. **סעיף 43 - יורש על תנאי דוחה** – (א) המצווה רשאי לצוות שיורש יזכה בהתקיים תנאי או בהגיע מועד.

(ב) לא נתקיים התנאי או לא הגיע המועד לפני מות המצווה, יתנהל העזבון על ידי מנהל עזבון עד שיתקיים התנאי או שיגיע המועד או עד שיתברר שהתנאי לא יוכל עוד להתקיים; והוא הדין כשציווה המצווה לתאגיד שעדיין אינו כשר לרשת בהתאם לסעיף 4.

(ג) לא קבע המצווה מי יזכה אם יתברר שהתנאי לא יוכל עוד להתקיים, יזכו היורשים על פי דין.

ד. סעיף 44 - יורש על תנאי מפסיק – (א) המצווה רשאי לצוות

שיורש יחדל מלזכות בהתקיים תנאי או בהגיע מועד.

(ב) לא קבע המצווה מי יזכה בהתקיים התנאי או בהגיע המועד, יזכו יורשיו על פי דין כיורשים אחרי אותו יורש בהתאם להוראות

סעיף 42.

ה. סעיף 45 - חיובי יורש - המצווה רשאי להורות בצוואתו דבר

שיורש יהיה חייב לעשותו, או להימנע מעשותו, במה שקיבל מן

העזבון; מילוויו של חיוב כזה יכול לדרוש כל מי שמעונין במילוי,

ואם היה בדבר ענין לציבור – גם היועץ המשפטי לממשלה או בא

כוחו.

8. קביעת שכר טרחה בצוואות הדדיות (וייפוי כוח מתמשך) – תעריפי

הלשכה בצוואה הדדית: 1,877 ₪ בצוואה רגילה, 2,744 ₪ ב-2 צוואות

הדדיות, ו – 5,000 ₪ בייפוי כוח מתמשך (כללי לשכת עורכי הדין

(התעריף המינימלי המומלץ) תש"ס – 2000 (עידכון נכון ליום 1.1.22);

בהתאם למורכבות המסמכים ולמידת ההשקעה בהם.

חומר קריאה

1. חוק הירושה : סעיפים 8, 8א, 27, 41, 42, 43, 44, 45.
2. הצעת ועדת טירקל : הצעת חוק דיני ממונות (חלק הירושה) – 2007.
3. א' ברק, פרשנות במשפט, כרך 5, פרשנות הצוואה, 2001 – 158.
4. שחר ליפשיץ, הסדרה חוזית של יחסי הממון בין בני זוג לעת מוות, הון משפחתי (2014)
5. עירית רייך זיו, משנים מפני השלום : חופש הציווי או חופש החוזים? חופש החוזים עדיף – היבטים עיוניים ומעשיים בהסדרתה של הצוואה ההדדית, משפט ועסקים כד 401 (על חשיבות הערך של שלום בית בהכרתה המשפטית של הצוואה ההדדית).
6. שלי קרייצר לוי, "אי ההכרה בחוזי ירושה – האומנם כלל חסר ערך?" חוקים ד' 5.
7. איילת בלכר – פריגת, "עד שהמוות יפריד בינינו: על דוקטרינת הצוואות ההדדיות במשפט הישראלי, ספר מנשה שאווה 497.
8. יוסי מנדלסון, עבודת תיזה, "סעיף 8 (א) לחוק הירושה, הדין המצוי – הרצוי?
9. רונן קריטנשטיין, מוסד הצוואות ההדדיות – בין דיני חוזים לדיני עשיית עושר ולא במשפט – עיון דוקטרינרי על רקע תיקון 12 לחוק הירושה, הפרקליט נד 317.
10. יוסי מנדלסון ועירית רייך זיו "היום שאחרי המחשבה שלפני" עורך הדין 17, 120.
11. יוסי מנדלסון ועירית רייך זיו "הסכמים זוגיים וצוואות הדדיות – כלים שלובים בשירות הפרקטיקה, הון משפחתי א (3) 37.
12. עירית רייך זיו – צוואות הדדיות – התזה החוזית, עבודת תיזה.
13. ע"א 4402/98 מלמד נ' סולומון – ברק – הכרה באינטרס ההסתמכות של המוריש שהלך לעולמו מחייבת הכרה בצוואות הדדיות
14. בע"מ 10803/03 זמיר נ' גמליאל – דעת הרוב – בהעדר אינדיקציה פרשנית אחרת בצוואה (מפורשת או משתמעת) היורש הראשון אינו מוגבל בפעולותיו לכלות את העזבון ; דעת המיעוט היורש הראשון מוגבל לכלות את העזבון
15. בע"מ 4282/03 לרנר נ' פייר.
16. ע"א 9714/90 ויספלד נ' ויספלד.
17. ע"א 239/89 שרש נ' גלילי.
18. תע (ראשלי"צ) 5420/08 עזבון המנוח ש.מ. נ' כ.ז.
19. תע (ים') 32061-07-10 מ.ל. נ' ר.ו.
20. תע (ים') 40180/10 פלונית נ' אלמוני.
21. תמ"ש (ת"א) 45880/06 נ.ר. נ' א.ר.
22. תע (ת"א) 101750/06 עזבון המנוחה וקסמן נ' היועמ"ש.
23. תע 104581/05 עזבון המנוחה ה.מ. נ' י.ה.
24. תע (נצי') 1470/06 א.נ. נ' ת.נ.
25. תמ"ש (ים') 201512/01 מ.ל. נ' מ.מ.
26. תע (ת"א) 110040/08 עזבון המנוחה ב.פ. נ' מ.ב.
27. תע (כ"ס) 2351/05 א.מ. נ' א.מ.
28. תע (כ"ס) 2990/07 ד.ש. נ' א.ג.
29. תע (ים') 41010/07 מ. נ' ש.צ.
30. תע (ת"א) 101060/05 א.ג. נ' פ.ש.
31. תע (ת"א) 11845-09-16 פלונית נ' פלוני (כבוד השופט בר יוסף).

- .32 ע"א 6999/18 בר נוי נ' לשכת רישום המקרקעין ואח' (סעד הצהרתי לגבי צוואות הדדיות)
- .33 הפ (יס') 5504-06-18 ועקנין נ' זייבלד (ביטול החלטות ביה"ד הרבני לגבי צוואות הדדיות)
- .34 ע"א (ת"א) 52719-06-20 א' נ' ב' (צוואה הדדית אינה מגבילה – בהעדר הוראה
- .35 בע"מ 9085/16 פלונית ואח' נ' פלוני (אוביטר רובינשטיין – עקרון תום הלב יכול להפוך חובה מוסרית לחובה משפטית שלא לכלות את חלקו של היורש השני).
- .36 עמ"ש (חיפה) 64961-06-20 ע. נ' ע. (צוואה הדדית היא בבחינת "כלים שלובים", ולפיכך עת מתברר כי אחד מן המצווים לא היה כשיר לצוות, יש לקבוע, כי הצוואה כולה בטלה)
- .37 ע"א (ת"א) 19634-11-20 א' נ' א' (אין בצוואות הדדיות לפני התיקון כדי למנוע צוואה מאוחרת)
- .38 תע (ראשלי"צ) 47717-11-15 פלוני נ' היועמ"ש (השבת החלק העודף על פי הצוואה ההדדית הינו תנאי לעשיית צוואה חדשה. אולם, נראה שהמועד להשבת החלק שנלקח ביתר אינו חייב להיות מועד עשיית הצוואה).
- .39 תע (פ"ת) 13523-06-17 פלוני נ' פלונית (כל צוואה מאוחרת שלא נעשתה בכפוף להוראות הביטול בסעיף 8 לחוק בטלה ולא די בידיעה אלא יש צורך בביטול בכתב)
- .40 תע (ת"א) 63492-06-17 ג.א. נ' היועמ"ש (צוואות קודמות לתיקון ניתנות לשינוי בהעדר הגבלה מפורשת או משתמעת מהצוואה הקודמת לפי הלכת זמיר)
- .41 תע (ת"א) 8339-02-19 מ.ד. נ' מ.א. (הבחנה בין המבחן הצורני לצוואות הדדיות – הדדיות הניסוח לבין המבחן המהותי לצוואות הדדיות – הסתמכות הדדית; קיום סעיף שינוי אינו מונע מסקנה של צוואות הדדיות אולם קיומו של סעיף השינוי מונע הסתמכות על העדר שינוי עתידי).
- .42 תע (ת"א) 550-11-12 א' נ' ז' (קיום סעיף שינוי מונע מסקנה של צוואות הדדיות)
- .43 ע"ר 15431-09-20 פלוני נ' האפוטרופוס הכללי במחוז דרום (אין תוקף לצוואות הדדיות של מי שאינם בני זוג - ביהמ"ש פוסל צוואה שנעשתה עם הבן והכלה ביחד עם ההורים משום מעורבות הבן והכלה)
- .44 ת"ע 51223-11-13 פלוני נ' אלמונים (אין תוקף לצוואה הדדית שנעשתה בין אחים)
- .45 עמ"ש 66014-03-15 (הערת אגב – ניתן להכיר בצוואות הדדיות גם בין מי שאינם בני זוג)

צוואה הדדית ומשותפת

הואיל: ואין אדם יודע יום פקודתו ;

והואיל: וברצוננו לסדר צוואה הדדית ומשותפת ולהביע בה את רצוננו האחרון והוראותינו על שיעשה ברכוש המפורט בצוואה זו בלבד, ואך ורק ברכוש זה לאחר אריכות ימי חיינו ;

לכן אנו הח"מ _____ (להלן: "פלונית") ו _____ ("להלן: "פלוני") בהיותנו בדעה צלולה, שפויה ומיושבת, כשרים מכל הבחינות הדרושות עפ"י כל דין, מצווים בזאת מרצוננו החופשי והטוב ללא כל אונס, לחץ, כפיה או פיתוי וללא כל השפעה מכל אדם אחר, בקשר לרכוש שיפורט בצוואה זו כדלקמן:

1. אנו מבטלים כל צוואה ו/או תוספת ו/או הבטחה ביחס לרכושנו שנעשו ע"י מי מאיתנו אי פעם בין בכתב ובין בע"פ ובין בכל דרך אחרת, לפני צוואה זו ואין תוקף לכל צוואה ו/או הבטחה מלבד צוואה זו שהיא צוואתנו האחרונה, לרבות צוואתנו מיום _____.
2. הננו מצווים תחילה לשלם את כל חובותיו הצודקים שיגיעו ממנו ושיהיו בלתי מסולקים קודם פטירתו, וכן את כל ההוצאות לעריכת הלווייתו וקבורתו, וכל מס, היטל והוצאה בקשר לעזבונו ולניהול עזבונו של כל אחד מאתנו, מתוך עזבונו. הננו מצהירים בזאת כי מבחינתנו כל רכושנו הינו משותף בינינו, ועל כן, לכל אחד מאיתנו מחצית מהרכוש.
3. צוואתנו זו הינה צוואה הדדית ומשותפת על פי הוראות סעיף 8א לחוק הירושה התשכ"ה-1965 (להלן: "חוק הירושה").
4. בכפוף לסי' 6-7 להלן, הננו מצווים בזאת את כל רכושנו מכל מין וסוג, לרבות ומבלי לפגוע בכלליות האמור, נכסי דניידי ודלא ניידי, כספים, מניות, זכויות בתאגידים ובשותפויות, חשבונות בנקים, תכניות חסכון, ניירות ערך, מיטלטלין, תכשיטים, זכויות תביעה, זכויות ירושה, טובות הנאה, זכויות שבדין ו/או זכויות שבהסכם או נכסים עסקיים, בין זכות שגמלה ובין עתידית, בין מוחשית ובין בלתי מוחשית שתימצא במונתו בבעלותנו ו/או בחזקתנו ו/או ברשותנו ו/או בשליטתנו ו/או בהחזקת צד ג' עבורנו ו/או בעבורנו בנאמנות במישרין ו/או בעקיפין וכן כל זכות אחרת, שיש לנו ו/או שתהיה לנו בלי יוצא מן הכלל, בין בארץ ובין בחו"ל (להלן: "רכושנו") עם פטירת הראשון מבין שנינו, לנותר בחיים מבינינו שיוכל לנהוג מנהג בעלים במלוא רכושנו ללא כל הגבלות למעט ההגבלות המפורטות בסעיף 6-7 להלן. סעיף זה ושאר הוראות הצוואה יחולו גם על זכויות בקופות גמל, קרנות השתלמות, קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים וכולי (להלן: "הקופות") בהתאם להוראות סעיף 147 לחוק הירושה וצוואה זו תועבר על ידינו לקופות השונות לצורך שינוי הוראת המוטבים ככל שיידרש אולם גם אם הצוואה לא תועבר על ידינו לקופות השונות הרי שרצוננו שהוראות צוואה זו יחולו על הכספים שיתקבלו מהקופות (ככל שהדבר אפשרי בהתאם לתקנון הקופות ו/או בהתאם לחוק הירושה ו/או כל חוק אחר).

5. לאחר אריכות ימינו ולאחר פטירת האחרון מבינינו יתרת הרכוש תחולק באופן הבא :

- א. $1/3$ מרכושנו יועבר על שמו של בנו ____ (להלן: "אלמוני").
- ב. $2/3$ מרכושנו יועבר להקדש לטובת בתנו ____ (להלן: "אלמונית") שתוקם בהתאם להוראות סעיף 17 לחוק הנאמנות, התשל"ט – 1979 (להלן: "חוק הנאמנות") לצורך דאגה למימון צרכי בתנו ומדורה בהתאם לנזקקותה. למען הסר ספק, ההקדש הינו הן מכוח הצוואה לגבי $2/3$ מרכושנו, והן לגבי $2/3$ מהכספים בקופות (בהתאם לסעיף 17 (א) (3) לחוק הנאמנות).
- ג. בהתאם לסעיף 21 (א) לחוק הנאמנות הנאמן בהקדש יהיה בנו אלמוני. (להלן: "הנאמן"). במקרה ונבצר מהנאמן למלא את תפקידו ו/או סירוב של הנאמן למלא את התפקיד, מחליפו יהיה ____ . במקרה ונבצר ____ למלא את תפקידו ו/או סירוב של ____ למלא את התפקיד ימנה בית המשפט למשפחה נאמן מכוח סעיף 21(ב) לחוק הנאמנות.
- ד. לצרכי חלוקת העיזבון כאמור לעיל אנו מצויים שבמות האחרון מבינינו תימכר בהתאם לשיקול דעת מנהלי העיזבון כמפורט להלן למרבה במחיר דירת המגורים המשותפת ____ (להלן: "הדירה") ככל שלא נמכרה על ידינו או על ידי הנותר בחיים מבינינו קודם לכן וכי התמורה בגין מכירת הדירה בצירוף שאר הזכויות המרכיבות את רכושנו ככל שיהיו במות האחרון מבין שנינו יחולקו כאמור בסעיפים א.ו – ב. לעיל.

6. בהתאם להוראות סעיף 8א לחוק הירושה :

- א. מי מאתנו יוכל לשנות את הצוואה ההדדית, במהלך חיי שנינו, ובלבד שיינתן ע"י המבטל לצד השני הודעה בכתב בדואר רשום עם אישור מסירה, ובתנאי כי הצד השני יהא במצב פיזי, נפשי וקוגניטיבי המאפשר לו להבין את ההודעה כאמור וכן יהא כשיר לערוך צוואה חדשה.
- ב. לאחר פטירת הראשון מבין שנינו (או בשינויים המחויבים כאשר אחד מאיתנו במצב פיזי, נפשי וקוגניטיבי שאינו מאפשר להבין את ההודעה או לערוך צוואה חדשה) לא יוכל הנותר בחיים לשנות את צוואתנו זו אלא בכל הנוגע למועדי ואופן העברת הרכוש (לרבות פירותיו ותיחלופו החפצי) ליורשינו כמפורט לעיל (קרי אלמוני וההקדש), וזאת בנסיבות חריגות על-פי שיקול דעתו של הנותר בחיים, ובתנאי שבסופו של יום יועבר כלל עיזבונו (לאחר פטירת שנינו) ליורשינו באופן המפורט בצוואתנו זו (ככל הניתן), ובתנאי שאף צד שלישי, למעט יורשינו כמפורט לעיל, לא ייהנה בשום צורה שהיא מעיזבונו.

- ג. אם יתברר שמהנותר בחיים שינה את צוואתנו בניגוד לסעיפים 6(א) ו-6(ב) לעיל, והשינוי יאושר ע"י ביהמ"ש, תיפסק זכייתו של האחר על פי צוואתנו זו והאחר (ככל שהדבר יתגלה בעודו בחיים) או עיזבונו (ככל שהדבר יתגלה לאחר פטירתו) יידרש להשיב את שקיבל מכוח צוואתנו זו לעיזבונו (לרבות פירותיו ותיחלופו החפצי). במקרה כאמור, יחולק עיזבונו בין יורשינו כמפורט לעיל בחלקים שווים ביניהם.
7. לפיכך, זכייתו של הנותר בחיים על פי סעיף 4 לצוואתנו זו, הינה על תנאי מפסיק בהתאם לסעיף 44 לחוק הירושה, כדלקמן:
- א. זכייתו של הנותר בחיים תופסק, באם יסתבר כי שינה את צוואתנו המשותפת וההדדית בניגוד לקבוע בסעיף 6(א) לעיל.
- ב. במקרה כאמור בסעיף 6(א) לעיל, תופסק זכייתו של הנותר בחיים, והוא או עזבונו יהיו מחויבים בהשבת כל הרכוש אותו קיבל מכוח צוואתנו זו לעיזבון הראשון שנפטר, במלוא ערכו ביום קבלתו אותו בצירוף פירותיו ותיחלופו החפצי.
- ג. עם השבת זכיית הנותר בחיים לפי צוואתנו זו לעיזבון הנפטר הראשון, יועבר עזבונו של הנפטר הראשון במלואו ליורשינו (כאמור לעיל), כמפורט בצוואתנו, ככל הניתן.
- ד. למען הסר ספק יובהר, כי במקרה של שינוי הצוואה ע"י הנותר בחיים כאמור בסעיפים 6(א) ו-6(ב) לעיל (דהיינו, בקשר למועד ואופן העברת הרכוש) לא יחול האמור בסעיפים 7(א)-7(ג) לעיל.
- ה. הנותר בחיים לא יוכל להעביר מתנות בסכומים גדולים לצדדים שלישיים, פרט ליורשינו (כמפורט לעיל), בחלקים שווים ביניהם.
- ו. לאור המפורט בסעיף 7(ה) לעיל, זכייתו של הנותר בחיים תופסק באם יעביר ללא תמורה, מרצונו או אף אם יאולץ להעביר שלא על-פי רצונו, מתוך רכושו שלו ו/או מתוך הרכוש אותו קיבל מעיזבונו של הנפטר הראשון מבין שנינו ו/או מתחלופו החפצי ו/או מפירותיו ו/או מהשבחתו, לצד ג' כלשהו, שלא על פי המפורט בסעיף 7(ה) לעיל, לרבות לבן/בת זוגה/ו.
- ז. במקרה בו יעניק הנותר בחיים מתנות לצד ג' כלשהו בניגוד למפורט בסעיף 7(ה) לעיל, יחויב הנותר בחיים בהשבת כל הרכוש שקיבל מכוח צוואתנו זו לעיזבונו של הנפטר הראשון, במלוא ערכו ביום קבלתו אותו. עם השבת זכייתו של הנותר בחיים על פי צוואתנו זו לעיזבונו של הנפטר הראשון, יועבר עזבונו של הנפטר הראשון במלואו ליורשינו (כמפורט לעיל), באופן המפורט בצוואתנו זו ככל הניתן.
8. למען הסר ספק יובהר, כי הנותר בחיים כירש ראשון יהיה רשאי לעשות ברכוש אשר יעבור לידי ככל העולה על דעתו ולנהוג בו מנהג בעלים מבלי שתחולנה עליו הגבלות כלשהן, למעט המגבלות המפורטות בסעיפים 6-7 לעיל.

עד לפטירת הנתר בחיים, לא תעמוד לורשינו (כמפורט לעיל), הם היורשים לאחר אריכות ימי חייו לפי צוואה זו (קרי נעם וההקדש), כל זכות משפטית מכוח ירושתם העתידית למנוע מהנתר בחיים פעולה כלשהי בקשר עם הרכוש אשר יתקבל לידי, אף אם יהיה בפעולותיו כדי לגרום לכך כי לאחר אריכות ימי חייו לא יותר מעזבוננו דבר, והכל בכפוף למפורט בסעיפים 6-7 לעיל.

9. צוואה זו הינה מבחינת הנפטר הראשון צוואת יורש אחר יורש על פי סעיף 42 לחוק הירושה, ומבחינת הנתר בחיים צוואת יורש במקום יורש על פי סעיף 41 לחוק הירושה. חלוקת רכושו בין יורשינו כמפורט לעיל תיעשה על ידם בהסכמה, בעזרת שומה של עיזבוננו ותשלום תשלומי איזון (ככל שיהיה צורך בהם) מתוך העיזבון וככל הניתן בהתאם להצעתנו לעיל.

10. הננו מבקשים כי אלמוני ימונה לתפקיד מנהל עיזבוננו (ככל שיידרש) (וככל שהדבר יהיה רלבנטי ההוראות לעיל לגבי נאמן חלופי יחולו בשינויים המחויבים) לצורך ביצוע צוואתנו לאחר אריכות ימי שנינו, והוא/הם לא יחויבו/ בהפקדת ערובה.

11. הננו מבקשים מיורשינו לכבד את רצוננו והוראותינו בהתאם לאמור בצוואתנו זו ומי שינסה לתקוף צוואתנו זו לא יהא רשאי לקבל מעזבוננו - אלא שקל ישראלי חדש אחד בלבד וכל הוראה אחרת לזכותו לפי כל דין או לפי צוואתנו זו בטלה ומבוטלת.

12. כל הכתוב לעיל עשינו מרצוננו השלם והגמור בדעה צלולה ומיושבת מבלי אונס וכפייה.

13. הננו מצהירים כי זו צוואתנו עליה אנו חותמים כאמור היום _____ בפני שני עדים.

פלוני

פלונית

אנו הח"מ:

1. עו"ד רוברט ליכט פטרן, מ.ת.ז. 017031683 מרח' ויסוצקי 14, ת"א.

2. עו"ד עדי אדדי גידו מ.ת.ז. 304829765 מרח' ויסוצקי 14, ת"א.

בהיותנו בוגרים וכשרים לעשות פעולות משפטיות, מאשרים ומעידים כי פלונית בעלת תעודת זהות מספר _____ ופלוני בעל תעודת זהות מספר _____ חתמו על צוואה זו בפנינו ובנוכחותנו והצהירו בפנינו כי זו צוואתם האחרונה אשר עליה חתמו מרצונם הטוב והחופשי ללא כל אונס, השפעה וכפייה.

עו"ד עדי אדדי גידו

עו"ד רוברט ליכט פטרן